

Іваненко І.В.

здобувач,

Національна академія Служби безпеки України

КОГНІТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВИХ КАДРІВ

Одним із пріоритетів державної політики, спрямованої на розвиток освіти, є забезпечення готовності кадрів вищих навчальних закладів до професійної діяльності, до неперервної педагогічної самопідготовки в умовах динаміки суспільного і освітнього процесу. Сьогодні важливо розвивати у наукових кадрів дослідницьку компетентність, складовою якої, як і інших компетентностей, за думкою науковців, є когнітивна складова.

Рівень когнітивної компетентності як складової дослідницької компетентності визначає здатність приймати нестандартні рішення в умовах життєдіяльної нестабільності і виходу з критичних становищ. Проблема іноді недостатнього рівня когнітивної складової та специфічних знань є загрозою державній безпеці. Реалізація завдань із забезпеченням державної безпеки України пов'язана з подальшим удосконаленням системи знань і спонукає на постійний розвиток когнітивної компетентності у системі вищих військових навчальних закладів. Це питання обговорюється і залишається актуальним.

В Україні під впливом об'єктивних обставин ефективність дослідницької компетентності поступово знижувалася. Загострилася проблема невідповідності теоретичних знань і дослідної діяльності. Безперечно, збільшення потоків інформації, швидке скорочення життєвого циклу інформації підвищує вимоги до здатності фахівця швидко інтегрувати, систематизувати знання і вміння в умовах обмеженої інформації, використовувати інтуїтивний компонент мислення і практичний досвід людини щодо унікальності дослідницької компетентності. Сьогодні не достатньо знань, щоб мати спроможність пізнавати проблеми досліджень, треба генерувати нові знання і практично їх використовувати. Тобто створювати на практиці конкурентні переваги при дослідженні. Бути готовим до нових засобів креативного мислення, до саморозвитку і самоосвіти через когнітивну компетентність, як складову дослідницької компетентності.

Актуальність компетентнісного підходу обумовлена, з однієї сторони бажанням досягти високої якості освіти, яка може відповідати сучасним вимогам, а з іншої – розумінням безперспективності подолання проблеми за рахунок збільшення обсягу знань. Знання є елементом компетентності, уміння діяти є частиною знання, проте традиційно

знання представлені зовнішньо – більшою мірою як відомості, як обсяг завченого матеріалу, і саме цей обсяг є об'єктом перевірки [1, с. 57].

На думку М. Дороніної та І. Литовченко, які дають власний варіант поняття когнітивної компетенції: «Унікальні здатності людини брати, переробляти інформацію із зовнішнього світу, знаходити в ній смисл і формулювати його; передавати інформацію іншому конструктивно реагувати на когнітивний дисонанс; проявляти активність до навчання» [2, с. 106]. Дослідницька компетентність як процес «передбачає наявність наукових знань, які, як вказує у своїх роботах І. Зимня, є когнітивною основою професійної компетентності. Водночас у професійній діяльності треба оперувати не стільки знаннями як такими, скільки певними алгоритмами діяльності – уміти у будь-який момент використати потрібні знання» [3, с. 34].

На нашу думку, зростання рівня когнітивної компетентності як складової дослідницької компетентності може бути досягнуто активізацією явних і неявних знань під час виконання складних професійних завдань та розвитку дослідницької діяльності. Ключовою ж компетентністю вважається когнітивна компетентність у вигляді певної сукупності знань, умінь і навичок, але сьогодні її доречно розглядати як компонент дослідницької компетентності, що відповідає нагальним потребам сучасного суспільства. На теперішній час потрібен когнітивний дослідник, творчий фахівець-діяч, готовий швидко адаптуватися до умов професійної діяльності, спроможний практично реалізувати фахові функції у процесі професійної самоактуалізації.

Одним із найважливіших завдань для когнітивної компетентності є індивідуальна робота з самодостатньою особистістю, яка самореалізується в дослідницькій компетентності. Особистісно-діяльнісний підхід під час когнітивного процесу навчання означає переорієнтацію цього процесу на постановку і самостійне розв'язання конкретних завдань (пізнавальних, дослідницьких, перетворювальних, проектних тощо) [4, с. 36].

Формування і розвиток когнітивної компетентності відбувається на особистісному рівні фахівця, що потребує варіативної індивідуалізації процесу професійного становлення, реалізації його на індивідуально-особистісному, особистісно-смісловому, операційно-інформаційному рівнях когнітивного розвитку. Пріоритетом для когнітивної компетентності є прогностична, розвивальна і дослідницька діяльності. Ці види діяльності розширюють її можливості щодо дослідницької компетентності.

Отримані під час виконання дослідницької роботи неявні знання поступово перетворюються на явні знання і навички, розширюючи здібності і уміння у процесі практичної професійної діяльності завдяки когнітивній компетентності. Для активізації неявних знань можна

скористатися прийомами: *аналогії* (пошук аналогій і використання всіх процедур виведення за аналогію); *подрібнення* (пошук можливостей поділити завдання на більш конкретні етапи вирішення); *укрупнення* (збільшення якісних характеристик етапів вирішення); *інверсії* (погляд на завдання під іншим ракурсом); *приспосовання* (адаптація завдання до заданих умов діяльності); *ідеалізації* (наближення завдання до ідеального варіанту); *локалізації* (тимчасове відокремлення і вирішення частин завдань) тощо. На основі неявних знань фахівець спочатку формулює висновок стосовно завдання, а потім обґрунтовує шляхом логічних міркувань вирішення проблеми.

Дослідницька компетентність, маючи когнітивну складову, піднімає її на високий рівень інтелектуальної праці з творчим підґрунтям і глобальним мисленням. Але має місце когнітивний дисонанс, який впливає на ініціативність людини, на пошук шляхів для поповнення своїх запасів інформації або намагання інтерпретувати інформацію щодо свого інтелекту.

На думку Ж. Піаже, якщо інтелект сприймає нову інформацію і навпаки якщо інформація відповідає особливостям інтелекту, тобто вони «розуміються», то відбувається процес асиміляції. Під асиміляцією розуміють «інтерпретацію інтелектом нового досвіду з використанням наявних ментальних структур без будь-яких змін» [5, с. 97]. Якщо інформація не сприймається інтелектом, вона знищується ним або змінює структуру інтелекту – відбувається процес акомодатії. Акомодатія – це зміни наявних ментальних структур з метою об'єднання старого і нового досвіду. Інтелект працює на рівновагу між асиміляцією та акомодатією. Процес урівноваження створює основу інтелектуальної адаптації людини [2, с. 102].

Когнітивність, як компонент дослідницької компетентності можна розвивати за допомогою сучасних тренінгів з когнітивної компетентності фахівця: *тренінг когнітивних та соціальних навичок* (формування, генералізація та збереження навичок адекватної соціальної поведінки з акцентом на відновлення довільної регуляції психічних функцій, оптимізацію когнітивної діяльності); *тренінг когнітивно-комунікаційний* («занурення» розумової діяльності в предметне середовище, акцентуючи увагу на особливостях професійної діяльності наставника); *тренінг інноваційно-когнітивний* (формування нових знань у полі компетенції професії, формування творчого підходу до вирішення поточних завдань, розвиток креативності та інноваційної активності, розробку та прийняття стратегій інноваційної поведінки); *тренінг когнітивного реструктурування* (формування пошуку логічних аргументів, що позбавляють сили ірраціональні переконання) [2, с. 109].

Когнітивна компетентність включає «комплекс засобів навчання (проблемні навчально-професійні завдання, поєднання групової та

індивідуальної форм навчання, інтерактивні форми і методи), засоби аналізу та самоаналізу результатів процесу розвитку професійної компетентності» [6, с. 151].

Домінуюча роль когнітивної компетентності, на нашу думку, це «готовність» до процесу підвищення кваліфікації фахівців; перехід зовнішніх цілей у внутрішні цілі тих, що навчаються; використання дидактичного комплексу щодо спеціально підібраних проблемних завдань, що містять питання з опорою на базову спеціальну підготовку фахівців. Отримуючи якомога більше «живого» «сучасного» знання, яке базується на дослідницькому отриманні інформації і бажанні найвищих результатів, а також ефективно організоване систематичне навчання підвищує когнітивну компетентність як складову дослідницької компетентності.

З обмеженого часу когнітивна компетентність перетворюється на перманентний процес, який триває все життя. Змінюється характер взаємодії когнітивної функції і дослідницької, а також технології розвитку знань протягом життя людини. Отже найбільш привабливою новою парадигмою є компетентісна.

Висновки експертів Ради Європи підтверджують «перехід до когнітивного суспільства, ендогенних процесів, що визначають нові відкриття, і їх використання в різних галузях людської діяльності». Виходячи з вищесказаного можна акцентуватися на формуванні когнітивної компетентності як складової дослідницької компетентності, високий рівень якої забезпечується прийняттям виважених рішень.

Отже, за умови організації ефективної системи психологічного супроводження можливо досягти високих професійно-особистісних показників в когнітивній компетентності, яка в повній мірі відкривається в дослідницькій компетентності. Звичайно, що тільки об'єднання зусиль учених, які працюють над проблемами розвитку когнітивної компетентності як складової дослідницької компетентності в контексті різних наук дадуть можливість вирішити це складне питання.

Пошук методичних підходів, спрямованих на підвищення ефективності виконання складних неформалізованих професійних завдань, залишається актуальною проблемою підвищення якості підготовки професіоналів, здатність до самореалізації, діяльності у складних, нестандартних ситуаціях, осіб, які поєднують високий рівень культури, освіченість, когнітивну компетентність.

Список використаних джерел:

1. Адамский А.И. Что такое качество образования? / А.И. Адамский. – М.: Эврика, 2009. – 272 с.

2. Дороніна М. Когнітивна компетентність: діагностика, розвиток / М. Дороніна, І. Литовченко // Вища школа. – № 10. – Неперервна освіта. / 2010. – С. 99–113.

3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34.

4. Ходкинсон Дж. П. Компетентная организация: психологический анализ процесса стратегического менеджмента: пер. с англ. / Дж. П. Ходкинсон, Пол О. Сперроу. – Х.: Гуманитарный центр, 2007. – 392 с.

5. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підручник / В.В. Москаленко. – К., 2005. – 624 с.

6. Романовська І.В. Деякі проблеми професійної компетентності працівників оперативних підрозділів / І.В. Романовська // Кримський юридичний вісник. – Сімферополь, 2010. – Вип. 1(8), Ч. II. – 332 с.

Казачінер О.С.

*кандидат педагогічних наук, старший викладач,
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»*

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження. Одним із ключових понять у педагогіці, а також у теорії та методиці професійної освіти є поняття «концепція». У нашому дослідженні концепція виступає своєрідним орієнтиром для розробки організаційно-педагогічної моделі розвитку інклюзивної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти.

На основі визначень дефініцій «концепція» і «педагогічна концепція» [1, с. 177; 2, с. 86; 3], змісту поняття «інклюзивна компетентність учителя», «інклюзивна компетентність учителя філологічних дисциплін», її структурних складових, методології ми можемо сформулювати зміст *концепції розвитку інклюзивної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти* таким чином: «це складна, цілеспрямована, динамічна система формування й розвитку в закладах післядипломної педагогічної освіти фундаментальних знань, умінь, поглядів, принципів, особистісних якостей учителя щодо навчання мов і літератури дітей з особливими освітніми потребами разом з однолітками типового розвитку в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу на основі андрагогічного, системного, аксіологічного, командного,